

EUROPOS KOMISIJA

Briuselis, 2006-VII-19
K(2006) 3212 galutinis

**Tema: Valstybės pagalba Nr. N 140/2006 – Lietuva
Dotacijų teikimas valstybės įmonėms prie pataisos įstaigų**

Gerb. p. Ministre,

1. PROCEDŪRA

2006 m. kovo 1 d. elektroniniu pranešimu, Komisijoje užregistruotu tą pačią dieną, Lietuvos valdžios institucijos pranešė Komisijai apie pirmiau minėtą priemonę pagal EB sutarties 88 straipsnio 3 dalį.

2006 m. kovo 29 d. laišku D/52601 ir 2006 m. gegužės 19 d. laišku D/54157 Komisija paprašė pateikti daugiau informacijos apie priemonę, apie kurią buvo pranešta. 2006 m. balandžio 27 d. laišku, Komisijoje užregistruotu tą pačią dieną (A/33248), ir 2006 m. birželio 19 d. laišku, užregistruotu Komisijoje 2006 m. birželio 21 d. (A/34793), Lietuvos valdžios institucijos pateikė prašomą informaciją.

2. PRIEMONĖ

2.1. Priemonės tikslas

Priemone, apie kurią buvo pranešta, siekiama skatinti laisvės atėmimo bausmes atliekančių nuteistųjų užimtumą darbine veikla valstybės įmonėse prie pataisos įstaigų. Iš tikrųjų valstybės įmonių prie pataisos įstaigų veiklos tikslas yra įdarbinti nuteistuosius, suteikti jiems profesiją, reikalingą gamyboje, ir parengti darbinei veiklai išėjus į laisvę. Šiuo metu prie pataisos įstaigų yra įsteigtos 5 Teisingumo ministerijos remiamos valstybės įmonės. Parama bus teikiama iš Kalėjimų departamentui skirtų biudžetinių asignavimų ir iš dalies padengs nuteistųjų darbo užmokesčio išlaidas.

Antanas VALIONIS
Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras
J.Tumo-Vaižganto g. 2
LT – 01511 Vilnius

2.2. Priemonės apibūdinimas

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 111 straipsnyje aiškiai nurodoma, kad nuteistųjų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas, darbas yra viena iš penkių jų pataisos priemonių. Pataisa reiškia nuteistųjų lavinimą ir socialinę reabilitaciją, nes dirbdamas kalinamasis įgyja įprotį dirbti, gerbti darbą ir jo rezultatus. Be to, Bausmių vykdymo kodekso 125 straipsnyje numatyta, kad kiekvienas laisvės atėmimo bausmę atliekantis nuteistasis privalo dirbti, jeigu jam darbą siūlo pataisos įstaigos administracija. Savo ruožtu administracija privalo užtikrinti, kad nuteistieji būtų įtraukiami į darbą atsižvelgiant į jų darbingumą ir, kiek galima, į turimą specialybę.

Kai buvo pranešta apie priemonę, apytiksliai 6 200 nuteistųjų Lietuvoje savo bausmę atlikinėjo 14 pataisos įstaigų, kurios yra priskirtos Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos jurisdikcijai. Prie pataisos įstaigų yra įsteigtos 5 valstybės įmonės¹.

Siekiant veiksmingiau laikytis Bausmių vykdymo kodekso bausmių vykdymo reikalavimų, t. y. užtikrinti galimybę nuteistiesiems jų bausmės atlikimo metu užsiimti prasminga darbine veikla, sudaryti jiems sąlygas įgyti darbo įgūdžius ir paruošti reintegracijai į visuomenę, buvo parengta Nuteistųjų užimtumo darbine veikla programa. Lietuvos valdžios institucijos nori užtikrinti finansinę paramą šiai sistemai, kad būtų įgyvendinta pirmiau minėta programa. Šiuo tikslu Lietuvos valdžios institucijos ketina valstybės įmonėms teikti dotacijas iš Kalėjimų departamentui skirtų biudžetinių asignavimų, kad iš dalies padengtų su darbo užmokesčio išlaidomis susijusias nuteistųjų įdarbinimo sąnaudas. Atsižvelgiant į daugelio metų patirtimi grindžiamą užsienio praktiką ir į tai, kad apytiksliai 65–70 procentų įkalintų užsienyje turi galimybę dirbti, palyginti su 20 procentų nuteistųjų Lietuvos kalėjimuose, Lietuvos valdžios institucijų nuomone, darbo vietų kūrimas ir nuteistųjų įdarbinimas yra labai svarbus.

2.3. Teisinis pagrindas

Priemonės nacionalinis teisinis pagrindas yra:

- Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, patvirtintas 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994 („Valstybės žinios“ Nr. 73-3084);
- 2005 m. vasario 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 221 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginių tikslų (prioritetų) („Valstybės žinios“ Nr. 30-944);
- Dotacijų teikimo valstybės įmonėms prie pataisos įstaigų taisyklių projektas.

¹ 5 valstybės įmonės prie pataisos įstaigų yra skirtinguose Lietuvos miestuose: Vilniuje, Panevėžyje, Marijampolėje, Alytuje ir Pravieniškėse.

2.4. Priemonės administravimas

Priemonę administruos Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos: Kalėjų departamentas sudaro Nuteistųjų užimtumo darbine veikla programos sąmatą, ją vykdo ir už jos vykdymą atsiskaito pagal 2001 m. gegužės 14 d. Vyriausybės nutarimą Nr. 543 Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarkos patvirtinimo².

2.5. Pagalbos gavėjai: valstybės įmonės prie pataisos įstaigų

2.5.1. Valstybės įmonių prie pataisos įstaigų pobūdis

Pagal Lietuvos įstatymus valstybės įmonė – tai ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo³. Tai iš valstybės turto įsteigta arba valstybei perduota įmonė, kuri nuosavybės teise priklauso valstybei, ir jai perduotą ir jos įgytą turtą valdo, naudoja bei juo disponuoja patikėjimo teise.

Lietuvos valdžios institucijos nurodo, kad viešojo juridinio asmens tikslas yra tenkinti viešuosius interesus.

Pasak Lietuvos valdžios institucijų, valstybės įmonės prie pataisos įstaigų yra įsteigtos būtent nuteistiesiems įdarbinti. Šios valstybės įmonės prie pataisos įstaigų įgyvendina viešuosius interesus, nes jos realizuoja vieną iš valstybės pareigų, t. y. jos užtikrina pataisos priemonėmis laikomus nuteistųjų įdarbinimą ir mokymą.

Kaip minėta pirmiau, šiuo metu yra 5 valstybės įmonės prie pataisos įstaigų. Nors kiekvienos valstybės įmonės darbuotojų skaičius skiriasi, jis neviršija 500. Lietuvos valdžios institucijos nurodo, kad 2005 m. bendras vidutinis sąlyginis visų valstybės įmonių darbuotojų skaičius buvo 1342 (iš jų 1092 buvo nuteistieji, o 250 – ne nuteistieji, pvz., administratoriai, vadybininkai, buhalteriai, informacinių technologijų specialistai ir kt.). Lietuvos valdžios institucijos informuoja, kad dauguma nuteistųjų yra jauni asmenys, neturintys profesinės veiklos stažo, neturintys jokios kvalifikacijos, dažnai turintys priklausomybę alkoholiui ir narkotikams, o jų darbo našumas konkurencingoje rinkos ekonomikoje nebūtų pakankamas.

2.5.2. Valstybės įmonių prie pataisos įstaigų tikslas

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 125 straipsnio 8 dalyje nurodoma, kad valstybės įmonės prie pataisos įstaigų „privalo tarnauti tik pagrindiniam tikslui – išmokyti nuteistąjį gyvenimo tikslų siekti teisėtai būdais ir priemonėmis“.

Be to, Lietuvos valdžios institucijos nurodo, kad pagal dabar galiojančius teisės aktus nuteistųjų įdarbinimas valstybės įmonėse prie pataisos įstaigų negali būti visiškai atskirtas nuo pataisos įstaigos veiklos. Iš tikrųjų nuteistųjų darbo režimas, jų parinkimas darbui, jų priežiūra ir apsauga yra pataisos įstaigų administracijos veiklos prerogatyva. Pagal dabar galiojančius teisės aktus pastarosios funkcijos negali būti perduotos valstybės įmonėms prie pataisos įstaigų.

² „Valstybės žinios“, 2001 m. Nr. 42-1455 ir 2004 m. Nr. 96-3531.

³ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymo 2 straipsnis, „Valstybės žinios“, 1994 m. Nr. 102-2049 ir 2004 m. Nr. 4-24.

2.5.3. Valstybės įmonių prie pataisos įstaigų veikla

Lietuvos valdžios institucijos tvirtina, kad valstybės įmonės prie pataisos įstaigų turi savo pajamų šaltinį ir finansiškai visiškai save išlaiko dėl jų vykdomos veiklos. Siekdamas įdarbinti nuteistuosius, valstybės įmonės prie pataisos įstaigų gamina prekes ir teikia paslaugas. Remiantis Lietuvos valdžios institucijų pateikta informacija, valstybės įmonės gamina maisto, tekstilės produktus, medienos, guminius ir plastikinius gaminius, elektros ir optikos įrangą⁴.

Tačiau valstybės įmonės prie pataisos įstaigų dalyvauja rinkoje kaip lygiaverčiai dalyviai. Jų produktai parduodami ir paslaugos teikiamos už rinkos kainą be nuolaidų.

Lietuvos valdžios institucijos nurodo, kad 2005 m. visų 5 valstybės įmonių prie pataisos įstaigų gautos pardavimo pajamos sudarė apytiksliai 9,5 mln. EUR. Valstybės įmonių pajamos į valstybės biudžetą nepervedamos, išskyrus mokesčius, kuriuos įmonės sumoka į valstybės biudžetą.

Gautas pajamas valstybės įmonės naudoja savo veiklai, kurios pagrindinis tikslas – įdarbinti nuteistuosius. Pavyzdžiui, 66 % pajamų naudojamos gamybai reikalingoms žaliavoms įsigyti, 10 % – kitoms gamybos sąnaudoms (šildymui, vandeniui, elektros energijai, patalpų remontui ir kt.), 17 % darbuotojų atlyginimams, 3,5 % socialinio draudimo išmokoms ir 3 % investicijoms į ilgalaikį turtą.

2.5.4. Įdarbintų nuteistųjų darbo užmokestis

Darbo sutartys su dirbančiais nuteistaisiais nesudaromos. Tačiau nuteistųjų darbas apmokamas pagal specialias taisykles⁵. Pagal Lietuvos valdžios institucijų pateiktą informaciją 2005 m. vidutinis mėnesinis nuteistųjų, įdarbintų valstybės įmonėse prie pataisos įstaigų, darbo užmokestis buvo 234 LTL (apie 68 EUR), o valstybės įmonių metinės išlaidos įdarbintų nuteistųjų darbo užmokesčiui išmokėti sudarė 2 151 000 LTL (apie 623 000 EUR). Minimalus darbo užmokestis Lietuvoje yra 550 LTL (apie 162 EUR)⁶.

Pagal Bausmių vykdymo kodekso 173 straipsnį laisvės atėmimo bausmes atliekantiems nuteistiesiems nemokamai suteikiama miegamoji vieta, patalynė, jie maitinami ir nemokamai aprūpinami, jeigu neturi, avalyne ir drabužiais pagal sezoną.

⁴ Valstybės įmonės gamina šių rūšių produktus: baldus (biuro, mokyklos, virtuvės, metalinius ir kt.); gaminius iš medienos masyvo (duris, langus ir kt.); plastmasės gaminius (indus maisto pramonei, gaminius buičiai, statybai ir kt.); ketaus gaminius; metalo gaminius (metalinius baldus, konteinerius, vartus, įrankius, detales baldams, statyboms ir kt.); elektrotechnikos gaminius (elektros instaliacija, šviestuvai ir kt.), lengvosios pramonės gaminius (darbo rūbus, rūbus, darbinę avalynę, kareivišką avalynę, odos gaminius); lauko gyvūnams skirtus gaminius (šunų būdas, inkilus, lesyklas ir kt.); suvenyrus; nestandartinius gaminius pagal individualius užsakymus. Valstybės įmonės prie pataisos įstaigų teikia šias paslaugas: skalbimo (pataisos įstaigoms); automobilių remonto (visiems pageidaujantiems); šildymo, garo ir karšto vandens tiekimo (pataisos įstaigoms). Valstybės įmonės taip pat eksportuoja kai kuriuos gaminius į kitas šalis (iš viso eksportuojama tik 10 % jų produkcijos): pavyzdžiui, elektros instaliacijos gaminius į Latviją, Estiją ir Rusiją; ketaus liejinius į Latviją ir Estiją; inkilus ir lesyklas į Nyderlandus; stalus su suolais ir pintus gaminius į Vokietiją.

⁵ 2002 m. vasario 13 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 228 dėl nuteistųjų laisvės atėmimu darbo apmokėjimo tvarkos patvirtinimo („Valstybės žinios“, 2002 m. Nr. 17-675).

⁶ Nuo 2006 m. liepos 1 d. jis yra 600 LTL (apie 176 EUR).

2.6. Priemonės forma

Valstybės įmonėms prie pataisos įstaigų suteikta parama kompensuos iki 50 procentų įdarbintų nuteistųjų darbo užmokesčio kaštų. Kalėjimų departamentas tvirtina Nuteistųjų užimtumo darbine veikla programos išlaidų šamata ir paskirsto asignavimus tarp valstybės įmonių proporcingai planiniam vidutiniam sąlyginiam jose įdarbintų nuteistųjų skaičiui. Lietuvos valdžios institucijos nori, kad priemonė būtų patvirtinta 6 metams: nuo 2006 m. sausio 1 d. iki 2011 m. gruodžio 31 d.⁷ Priemonė bus finansuojama iš Lietuvos valstybės biudžeto. Apskaičiuota, kad bendra priemonei skirta suma sudarys 6,6 mln. LTL (apie 2 mln. EUR).

3. VERTINIMAS

Lietuvos valdžios institucijos pranešė apie priemonę, prieš ją įgyvendinant.

Priemonės, apie kurią buvo pranešta, atžvilgiu Komisija mano, kad:

1. Įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios įgaliojimai baudžiamosiose bylose yra nacionalinio suvereniteto bruožas. Naudodamasi šiuo suverenitetu, valstybė užtikrina baudžiamųjų priemonių įgyvendinimą. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekse (111 straipsnyje) nurodoma, kad nuteistųjų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas, darbas yra viena iš penkių jų pataisos priemonių. Pataisa reiškia nuteistųjų lavinimą ir socialinę reabilitaciją, nes dirbdamas kalinamasis įgyja įprotį dirbti, gerbti darbą ir jo rezultatus.
2. Be to, Bausmių vykdymo kodekse (125 straipsnio 1 dalyje) nustatyta, kad kiekvienas laisvės atėmimo bausmę atliekantis nuteistasis privalo dirbti, jeigu jam darbą siūlo pataisos įstaigos administracija. Savo ruožtu administracija turi užtikrinti, kad nuteistieji būtų įtraukiami į darbą atsižvelgiant į jų darbingumą ir, kiek galima, į turimą specialybę.
3. Komisija taip pat pažymi, kad pagal Europos kalinimo taisyklės⁸ įstaigų darbo organizavimas bei metodai turi būti kiek galima labiau panašūs į atitinkamo pobūdžio darbą laisvėje, tuo siekiant parengti kalinius normaliam profesiniam gyvenimui.
4. Taigi pataisos priemonių organizavimas, finansavimas ir įgyvendinimas siekiant taikyti baudžiamąją sistemą yra valstybės prerogatyva. Vienas iš Lietuvos valdžios institucijų pasirinktų šios pareigos įgyvendinimo būdų yra valstybės įmonių prie pataisos įstaigų įsteigimas. Įmonės atlieka šią iš dalies valstybės joms perduotą užduotį, tenkindamos viešuosius interesus.
5. Valstybės įmonės prie pataisos įstaigų buvo įsteigtos būtent įdarbinti nuteistuosius. Jos įgyvendina šią užduotį, vykdydamos įstatymų neuždraustą veiklą. Ši veikla yra jų pajamų šaltinis ir finansinio savarankiškumo pagrindas. Tiekiant prekes ir teikiant paslaugas gautas pajamas valstybės įmonės naudoja savo veiklos, kurios tikslas yra

⁷ Lietuvos valdžios institucijos nurodo, kad priemonė bus taikoma tik Komisijai priėmus teigiamą sprendimą.

⁸ Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms Rec(2006)2 dėl Europos kalinimo taisyklių, Europos Taryba, 2006 1 11, 26.7 punktą.

įdarbinti nuteistuosius, suteikti jiems profesiją, reikalingą gamyboje, ir parengti juos darbinei veiklai išėjus į laisvę, finansavimui.

6. Be to, pagal šiuo metu galiojančius Lietuvos teisės aktus, nuteistųjų įdarbinimas valstybės įmonėse prie pataisos įstaigų negali būti atskirtas⁹ nuo pataisos įstaigos veiklos. Dėl šio nenutraukiamo ryšio, valstybės įmonės yra pataisos įstaigų sistemos, į kurią valstybė turi išskirtinę teisę, dalimi. Taigi produktų gaminimas ir paslaugų teikimas yra nuo pataisos sistemos neatsiejama nuteistųjų reabilitacijos pastangas papildanti veikla.
7. Be to, kitokio pobūdžio su priklausomybę narkotikams turinčio asmens darbu susijusioje byloje Europos Teisingumo Teismas taip pat nusprendė¹⁰, kad darbas negali būti laikomas „veiksminga ir tikra ekonomine veikla, jeigu jis yra tik susijusių asmenų reabilitacijos arba reintegracijos priemonė, o prie kiekvieno asmens fizinių ir protinių sugebėjimų pritaikomu apmokamu darbu siekiama suteikti šiems asmenims ankščiau ar vėliau atgauti gebėjimą dirbti ar gyventi įprastą gyvenimą“.
8. Iš tikrųjų nuteistieji nėra įprasti darbuotojai. Be izoliavimo ir apsaugos reikalavimų, jiems taikomos kitokios darbo sąlygos. Dauguma nuteistųjų yra jauni, be kvalifikacijos, darbo patirties ir dažnai yra priklausomi nuo narkotikų, o jų darbo našumas konkurencingoje rinkos ekonomikoje nėra pakankamas. Darbo sutartys su dirbančiais nuteistaisiais nesudaromos, o jų darbo užmokestis apskaičiuojamas pagal specialias taisykles. Pagal Lietuvos valdžios institucijų pateiktą informaciją, 2005 m. vidutinis mėnesinis nuteistųjų, įdarbintų valstybės įmonėse prie pataisos įstaigų, atlyginimas, palyginti su minimaliu darbo užmokesčiu (apie 162 EUR), buvo mažesnis (apie 68 EUR).
9. Be to, pagal Bausmių vykdymo kodekso 173 straipsnį laisvės atėmimo bausmės atliekantiems nuteistiesiems nemokamai suteikiama miegamoji vieta, patalynė, jie maitinami ir nemokamai aprūpinami, jeigu neturi, avalyne ir drabužiais pagal sezoną. Taigi nuteistųjų įdarbinimas valstybės įmonėse prie pataisos įstaigų yra tik šių asmenų reabilitacijos arba reintegracijos priemonė, o apmokamu darbu siekiama suteikti šiems asmenims gebėjimą dirbti išėjus į laisvę.
10. Iki 50 procentų valstybės įmonėse prie pataisos įstaigų įdarbintų nuteistųjų darbo užmokesčio išlaidų kompensuojanti priemonė, apie kurią buvo pranešta, yra orientuota tik į socialinį viešųjų interesų tikslą: įkalintų asmenų reabilitaciją, galimybę jiems įgyti įprotį dirbti ir jų parengimą gyvenimui išėjus į laisvę.

Komisija, atsižvelgdama į visas ypatingas priemones, apie kurią buvo pranešta, aplinkybes, jos specifinį pobūdį, socialinį tikslą ir konkrečias taisykles, kurios taikomos valstybės įmonėms prie pataisos įstaigų, mano, kad priemonė, apie kurią buvo pranešta, nepatenka į Bendrijos valstybės pagalbos taisyklių taikymo sritį.

⁹ Žr. Europos Teisingumo Teismo (ETT) sprendimą byloje C-364/92 SAT Fluggesellschaft mbH prieš Eurocontrol, Rink. 1994, p. I-00043, 28 punktas.

¹⁰ ETT sprendimas byloje C-344/87 I. Bettray prieš Staatssecretaris van Justitie, Rink. 1989, p. 01621, 17 punktas.

4. SPRENDIMAS

Komisija atitinkamai nusprendė, kad priemonė, apie kurią pranešė Lietuvos valdžios institucijos, nepatenka į Bendrijos valstybės pagalbos taisyklių taikymo sritį.

Tuo atveju, jeigu šiame laiške yra konfidencialios informacijos, kuri neturėtų būti atskleista trečiosioms šalims, prašome apie tai informuoti Komisiją per penkiolika darbo dienų nuo šio laiško gavimo datos. Jeigu Komisija negaus su tuo susijusio pagrįsto prašymo per nurodytą laiką, ji manys, kad sutinkate su viso laiško teksto atskleidimu trečiosioms šalims ir jo paskelbimu autentiška kalba internete adresu http://ec.europa.eu/community_law/state_aids/index.htm. Šis prašymas turėtų būti siunčiamas registruotu laišku arba faksu:

Commission européenne
Direction générale de la concurrence
Greffé des Aides d'Etat
B-1049 Bruxelles
Faksas 32 2 296 12 42

Pagarbiai,
Komisijos vardu

Neelie KROES
Komisijos narė